בס"ד

דרכי חינוך
בונים את דור העתיד
050-4131350

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

גליון ע"ב שנה שלישית | פרשת בא - תשס"ט

דבר תורה

"**ויאמר ה' אל משה ואהרן זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו**". שמות י"ב מ"ג.

נחלקו רבותינו הראשונים מי נצטווה במצוה זו, האם הגוי עצמו, או ישראל שהוזהר מלהאכילו, דעת הסמ"ג (לאווין שנ"ג), שהאיסור הוא על ה'בן נכר', על הגוי עצמו, שאסור לו לאכול מבשר קרבן פסח, וכן כתב בתוס' רא"ש יבמות (ע"א א' ד"ה לאתויי), והוסיף, "ומיהו דבר תימה הוא, שלא מצינו אזהרה לעכו"ם". ואילו דעת הרמב"ם בסה"מ (לאווין קכ"ח), שישראל נצטוו במצוה, שהתורה הזהירה את ישראל מלהאכיל מקרבן הפסח לגוי.

וכבר נתקשו רבותינו האחרונים בדעת הסמ"ג, האם הוא סובר ש'שמונה מצוות' נצטוו בני נח, ועוד הקשו, שהרי אף לאותם דעות בגמ' בסנהדרין (נ"ח ב' ועוד), שמצוות נוספות נצטוו הגויים, לא מצאנו מ"ד שמנה מצוה זו. הצל"ח בפסחים (ע"ג א') מבאר, וכעי"ז כתב המנחת חינוך (מצוה י"ג אות ב'), שהטעם מדוע לא הזכירו מצוה זו, לא במנין ולא בתוספות, משום שכל מה שמנו חכמים במצוות שגוי חייב בהם, הוא מצוות הנוהגים לעולם, בכל מקום ובכל זמן, אבל מצוה זו שהיא רק פעם אחת בשנה, בשעת הפסח, ורק בזמן שהפסח נוהג, לא חששו למנות.

בפסחים (ג' ב') מביאה הגמ' מעשה ב"ההוא ארמאה, דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, אמר, כתיב כל בן נכר לא יאכל בו כל ערל לא יאכל בו, ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי, אמר ליה רבי יהודה בן בתירא, מי קא ספו לך מאליה, אמר ליה, לא, כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה, כי סליק, אמר להו, מאליה ספו לי, אמרו ליה, אליה לגבוה סלקא, אמרו ליה, מאן אמר לך הכי, אמר להו, רבי יהודה בן בתירא, אמרו, מאי האי דקמן, בדקו בתריה, ואשכחוהו דארמאה הוא, וקטלוהו, שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא, שלם לך רבי יהודה בן בתירא, דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים".

והנה בטעם הדבר מדוע הרגוהו לאותו ארמאה, לדעת הסמ"ג מובן, היות ויש על הגוי אזהרה מיוחדת שלא לאכול מקרבן פסח, על אזהרתו זו נהרג, כדקימ"ל בכל מקום, שאזהרתו היא מיתתו, אבל לדעת הרמב"ם, שהגוי עצמו לא עשה כל עבירה בדבר, וכל האזהרה היא רק על ישראל, אם כן צריך ביאור מדוע הרגוהו.

באחרונים נאמרו כמה אופנים בביאור הדבר, המנחת חינוך (שם, ושנה משנתו במצוה קכ"ז, וכעי"ז כתב החת"ס בתשובותיו, ח"ז, בקונטרס הויכוח, סי' מ"ז) ביאר, לדעת רש"י בש"ס (קידושין נ"ב ב' ד"ה כי, ב"ק י"ב ב' ד"ה אבל), ש'קדשים קלים' אחר שחיטה, אפילו חלק הבעלים, הוי 'ממון גבוה', ומשלחן גבוה קא זכו לאכילה, ולכך אי אפשר לקדש בו אשה. ולפי"ז מבאר, שכאשר גוי אוכל קדשים קלים, כשלמים או פסח, הרי הוא גזלן באכילתו זו, שהתורה זיכתה רק את הישראל באכילה, לא את הגוי, ואין הבדל בין גזל מישראל לגזל מגבוה, ועל גזל הרי גוי נהרג, לכך שפיר הרגוהו לההוא ארמאה, שגזלן היה באכילתו.

ובדרך זה, שסיבת הריגתו של אותו ארמאה הוא משום שגזל, ביארו עוד אחרונים רבים, אך כל אחד בדרכו בביאור מהות הגזל שגזל, בקובץ שיעורים (בפסחים שם אות ו') ביאר, שעצם זה מה שנתמנה עם בני החבורה היה על ידי שהטעה אותם ביהדותו, ואילו היו יודעים על גויותו, לא היו מניחים לו להצטרף עמם, נמצא שגזלם בהצטרפותו ואכל חלק שאינו שלו, ועל כך הרגוהו. וכעי"ז כתב בחזון יחזקאל שם, "שאין מינויו שנמנה על הפסח מינוי, ואכל בשר הפסח מחלק של אחרים בגזל, ובן נח נהרג על הגזל...". ובמהרש"ם בתשובותיו (ח"ד ס' קי"ג ד"ה והנה) כתב ממש בדומה, שגזילתו היתה על ידי שהונה אותם, ובן נח מוזהר על הונאה, ואזהרתו זוהי מיתתו.

ובאופן נוסף מבאר החת"ס (שם סי' מ"ה, ד"ה ותלוי), שאפשר שסיבת הריגתו לא היתה משום אכילתו מקרבן הפסח, אלא מפני שהחטיאם, ויתכן שכוונת דבריו, שהחטיאם במה שצירפו עמם נכרי בחבורה. וכעי"ז הביא בספר דבר שמואל (פסחים שם), בשם ספר תנובת ציון (סי' ל"ה), המבאר במיוחד לשיטת הר"מ דאיסור 'כל בן נכר' נאמר על ישראל, "דלפמ"ש הגינת וורדים כלל מ"ג דעכו"ם מצווה בלאו דלפני עור, דגדול המחטיאו יותר מן ההורגו, וא"כ הוא בכלל דינים, וכאן הכשילם שיעברו בלאו דכל בן נכר לא יאכל בו, ולכן קטלוהו".

הנצי"ב במרומי שדה (פסחים שם) מבאר, שהרגוהו מחמת שעבר על איסור כניסת גוי לעזרה (כלים פ"א מ"ח), ולא שהרגוהו בבי"ד, אלא הכהנים הכוהו עד שמת, וכעין מה ששנינו בסנהדרין (פ"א ב'), "כהן ששמש בטומאה, אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבי"ד, אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה, ומפציעין את מוחו בגזירין". ומוסיף וכותב, שאע"פ שכל איסור כניסת גוי לעזרה הוא רק דרבנן, הותר להרגו, מטעם שכל איסור הריגת גוי אינו אלא איסור בידי שמים, וכדעת איסי בן עקיבא במכילתא (שמות כ"א י"ד), ומשום מעלת העזרה שטימא, הרגוהו בלא דעת בי"ד.

וע"ע בשו"ת יהודה יעלה (למהרי"א אסאד זצ"ל, אור"ח סי' נ"ה אות ו'), שו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ל"ו אות ח'), נחל אשכול על ספר האשכול (הלכות מילה, סי' ל"ט, ע' 126, אות ו'), שו"ת יד אלעזר (סי' נ"א), פרדס יוסף בפרשתינו (אות ק"ז), שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קצ"ד), ועוד, מה שהאריכו בתשובות נוספות.

ובנותן טעם לסיים את דברינו עם המעשה המובא בזוה"ק פרשת משפטים (קכ"ד א' – בקיצור ובתרגום עפ"י 'מתוק מדבש'), פעם אחת עלו ישראל לירושלים לחוג את החג, ובאותה שנה לא היתה הברכה מצויה, ושאלו לרב המנונא, ואמר להם, לפי הסימנים שמסרו לו, שהסיבה לכל זאת היא, מפני שהיו ביניהם אנשים שלא נימולו, או שעלו עמהם גויים, ומחמתם נמנעה הברכה. לשנה האחרת כשעלו ישראל לרגל, עלו עמם שוב אותם גויים, וכאשר שמחו ישראל באכילת הקרבנות, הבחינו באותם גויים שאינם מברכים על אכילת הקרבן, הלכו ואמרו לבית דין, וכשבי"ד חקרו ובדקו, גילו שאכן הם גויים, והרגום.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים - מודעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

לראות את זקני זכיתי בילדותי,
והנביא שקלל ראני לעת זקנותי.

בני שזכה בחיי אף לנינים,
מחמתו נהרג מממוני ההורגים.

כמעשים המפורסמים שלאשתי עשיתי,
לבתי שזכר בשמה נקרא עשה חתני.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

בשני בנים תאומים זיכהו ה' לראובן, כשמלאו להם בסייעתא דשמיא שלש עשרה שנה, כנהוג, עלו לתורה. אחרי סיום 'ברכת התורה' של הבן הראשון, לא בירך ראובן 'ברוך שפטרני מעונשו שלזה', אלא רק אחרי עלייתו של השני, בירך בזה הלשון, "ברוך שפטרני מעונשם של אלו".

מיד לאחר התפילה, ניגש אל ראובן שמעון אחיו, וטען לו, היאך עשית כן, שבירכת 'נוסח מחודש' על שני בניך יחדיו, הרי זה 'משנה ממטבע שטבעו חכמים'.

השיב ראובן, כיון שבלאו הכי אינני מברך ב'שם ומלכות', אין בזה שום נפק"מ, מה גם שעצם זה שברכה זו אינה בשם ומלכות, הוא כבר שינוי ממטבע, ואילו שמעון טען, היות ונקבע אמירתה בנוסח זה, גם כשהוא בלא שם ומלכות, אין לשנות מהנוסח, וכל המשנה, 'משנה ממטבע שטבעו חכמים'.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

בברכות (מ"ז ב') איתא, "איזהו 'עם הארץ', כל שאינו אוכל חוליו בטהרה".

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי היה תלמידו של החכם היהודי שדאג לשמור על הטהרות, תגלה מיהו].

מבין חידות

איך יתכן שאדם מעשר את פירותיו כדת וכדין, ולא נחסר מפירותיו כלום.

מעניינא דסדרא

פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד, לגבי הנאנס ועבר על ג' עברות, שאין מענישים אותו על כך, "אבל אם יכול למלט נפשו ולברוח מתחת יד המלך הרשע, ואינו עושה, הנה הוא ככלב שב על קיאו, והוא נקרא עובד עבודת כוכבים במזיד, והוא נטרד מן העולם הבא, ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם".

הבא ראיה מפרשתינו להלכה זו.

ברכת 'מזל טוב' שלוחה, למייסד ועומד בראש מפעלינו החשוב,
הרב ר' **יצחק אריה עפשטיין** שליט"א
לרגל הכנס בנו, הבה"ח **חיים דוב** נ"י לעול תורה ומצוות
יה"ר שבזכות ריבוי פעליו לתורה ועמלה, יזכה לרוות רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח, אכי"ר.

תשובות לשאלות שהתפרסמו בגליון זה בשבוע שעבר

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, אם ניתן לקיים דין ההשבה של גזילת רבים, ע"ז שתרם באופן חד פעמי לצורך תושבי העיר שניזוקו ממנו, וכגון מה שאירע לאחרונה (לא תקום פעמיים צרה), שרבים מאנשי הגבול הדרומי סובבו מעירם לעיר אחרת, ויחוננו אנשי חסד פניהם, ואחד שבנעוריו הזיק לרבים שם, תרם סכום נכבד לטובת כלכלתם.

ויש לדון כאן הן מצד שכבר חלפו שנים רבות מאז, ויתכן שרבים מאנשי המקום בזמנו כבר עקרו לעיר אחרת וכיו"ב, אך בעיקר יש לדון אם שפיר דמי בתרומה חד פעמית כגון זו, לעשות צרכי רבים, או דוקא בדבר שהוא בר קיימא.

הנה גזלן של רבים, מפורש דרך תשובתו בש"ס ערוך, בב"ק צ"ד ב', "הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה וכו', ועוד אימא סיפא ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור, וא"ר חסדא בורות שיחין ומערות".

עוד מצינו בענין זה, בתוספתא פ"י דב"ק ה"ח, "הגזל את הרבים חייב להחזיר לרבים", וכתב בחסדי דוד ר"י"ל דאיירי שגזל את הרבים ואינו יודע למי גזל, ולהחזיר לרבים דקתני לאו דוקא, אלא כלומר יעשה בהן צרכי רבים, כגון בורות שיחין ומערות[1], דבהכי גם הנגזלים יהנו מהן[2]" וכעין דבריו פירשו במצפה שמואל, ובחזון יחזקאל שם.

ויש לדקדק לשון התוספתא שכתוב "חייב להחזיר לרבים", ומשמע שאין זה בחינת עצה טובה בעלמא, שאם ירצה יעשה צורכי רבים, אלא שזהו חיוב, והגם שאין זה השבה מעליא, וכמ"ש רש"י ביבמות (כ"א א' ד"ה עריות) ותוס' בב"ב (ל"ה ב' סוד"ה דתני, פ"ח ב' ד"ה התם), מ"מ צריך לעשות את מה שחייבוהו חז"ל[3].

וע"ע בחידושי המאירי לביצה, דגזלן של רבים "אין לו מחילה אלא בצרכי ציבור כגון בורות שיחין ומערות, שהדבר מצוי ליהנות בהם הנגזלים או יורשיהם", מלשון זה משמע דוקא דבר של קיימא.

וכן מבואר בשו"ת אור שמח ח"ב סי' מ"ז, שמביא דברי המאירי, ומדקדק מהקומם, שיש צורך לעשות הצרכי רבים במקומם של הנגזלים, ומוסיף וז"ל, "גם נראה בדעינן שיהא הדבר קיים, והנאתו מצוי', פוק חזי, אמרו בירושלמי מכות פ"ב על יואב, א"ת שהי' בוזז ובונה להם דימוסים ומרחצאות, שבח הוא, וא"ת שהי' בוזז ומאכיל חכמים ותלמידיהם שבח שבחיים וכו', ובכל זאת גבי גזל הרבים אם יאכיל לרבים אין זה השבה, כיון דהוי דבר שאינו מתקיים, אימור לא יתרמי הנגזל להנות, ובעי שיהא דבר שהוא קיים ופירותיו מצויין".

וע"ש, שלכן דקדק רב חסדא ונקט 'בורות שיחין ומערות', משום דבמר"ק ח' א' מבואר דזה בכלל צרכי רבים, וכן מערה, משום דאי' בירושלמי דמו"ק, שמרחץ הוי בכלל צורכי רבים, ומערות למרחץ רבים נינהו, כמבואר בתוספתא פי"א דב"מ, ושם בתוספתא מבואר, דבור ושיח הם לשתיה ומערה לרחיצה, ומציין עוד לשבת קמ"ז א', הרוחץ במי מערה, ודקדק ר"ח על דברים אלו שהם של קיימא[4], ועי"ז קרוב שיבוא הנאה לנגזלין או יורשיהם.

וכעי"ז ראה בערוך השלחן חו"מ סי' שס"ו אות ג', "לפיכך אמרו חכמים שיעשו בהגזילות צרכי רבים, כגון בורות שיחין ומערות, ותקוני דרכים ומרחצאות וכיו"ב, דגם הנגזלים יהנו מזה, אבל מחילה לא שייך בהם, דהא אין מי שיודע אם גזלו אם לאו, וכשיעשה צרכי רבים יסבב ה'[5] שכל אחד מהנגזלים או מיורשיהם, יהנה כפי ערך גזילתו ושימחלו לו, והבא לטהר מסייעין אותו מן השמים".

ובאג"מ חו"מ ח"א סי' פ"ח כתב, "וזהו דוקא לצרכי רבים, ולא לצדקה[6], ולבניין ותקון מקואות הוא כלצרכי רבים, ולכן טוב שיתן למקואות", עוד כתב בתשובתו שם, לגזלן ששכח מהרבה גנבות שעשה, "נלע"ד שצריך אתה ליתן לצרכי רבים כל כך עד שיצא הספק מלבך...".

מבואר מכל הנ"ל, דיעקר השבת גזילת רבים, ע"י עשיית צרכי רבים, אינה מתקיימת בתרומה חד פעמית, רק בתרומה לדבר המתקיים, וכלשון המאירי, וכמ"ש האור שמח והאג"מ הנ"ל, רק דמ"מ היכא דלא אפשר לו יותר, יתן ממון לצדקה, וכמ"ש הגר"א פאפו זצ"ל הנ"ל (כבהערה 6).

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה מיהו האדם גדול שיש ליישב עובדא דידי' עם מ"ש בקידושין ל"א ב', "חכם משנה שם אביו ושם רבו".

המדובר הוא בשמואל, כדאי' בברכות י"ח ב' "ת"ש דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גבי' זוזי דיתמי, כי נח נפשי' לא הוה שמואל גבי', הוו קא קרו לי' בר אכיל זוזי דיתמי, אזל אבתרי' לחצר מות, אמר להו, בעינא אבא, א"ל, אבא טובא איכא הכא, א"ל בעינא אבא בר אבא, א"ל אבא בר אבא נמי איכא טובא הכא, בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל[7] היכא".

ומפרש רש"י "בעינא אבא, מבקש אני את אבא, כך הי' שמו", ובפשטות י"ל, שכשמדבר עם הממונה בשמים, אין גבהות לפני המקום, וממילא שאין זה חשוב גנאי, ובכה"ג שרי, כמ"ש באג"מ יו"ד ח"א סי' קל"ג.

עוד תירץ בשו"ת דברי סופרים סי' קי"ז, ד"י"ל דאבא לשון חשיבות, וכמ"ש תו"י ביומא, וגם אין יוצא מפשטות לשון אב, ע"כ שרי".

אולם הגאון החיד"א בריש ספר שם הגדולים כתב "ואני אומר, דאיש אשר שמו אבא וכולי עלמא זה שמו אשר יקראוהו אבא... נראה דאסור לבנו לקרותו אבא, אע"ג דאילו היה לו שם אחר מותר לבן לקרותו אבא, ואדרבא מכבדו וקורא אותו אבא לשון חשיבות, אביו זה שהורגל שמו בפי הכל, והכי קרא ליה אבא, נ"ל דאסור לו לקרוא לאביו אבא.

ואין ראיה ממ"ש התוספות ישנים בשילהי יומא, גבי אזיל אבא למיקטל גברא, דהגם דהוא תלמידו ורב שמו אבא, מ"מ דרך חשיבות אמר לו אבא, ולא שהיה קורא לו בשמו ח"ו, דשאני התם, דרב כו"ע קרו ליה רב, ונשתקע שם אבא כמעט לגמרי, ובכה"ג יכול תלמידו לקרותו אבא דרך חשיבות, אבל אינש דעלמא דכל העולם קורין אותו אבא בשמו, נראה דאסור לבן לקרותו אבא, ועוד דהתוס' בלשון שמא אמרוהו[8]".

והרמז: מי ששם אביו כשם רשכבה"ג בדורו, דאביו של שמואל שמו אבא וכמשנ"ת, וגם שמו של רב הי' אבא[9], והוא הי' רשכבה"ג, בדורו של שמואל, כמ"ש רש"י בביצה ט' א', ד"ה והאמר רב יהודה, "ואע"ג דרב אמורא הוא[10], מקשי מיני'[11] מפני שרבן של כל בני הגולה בדורו הי'[12] חוץ משמואל[13]".

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, איך יתכן שגוי יעשה איזה דבר, וישראל יעבור עבירה בכך, למרות שלא דיבר איתו מאומה, וגם לא רמז לו דבר.

הרמב"ם בפ"א מכלאים ה"ו, כתב, "ואסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות כלאים", וכתב המל"מ "נראה דסבירא ליה, דאף **בלא אמירה** אסור להניח, וטעמא דמילתא כיון דנכרי מוזהר, אם יניחנו עובר משום ולפני עור", מבואר, דבעצם שתיקת הישראל מול עשיית הגוי, עבר הישראל בעבירה.

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, מנין בחז"ל ניתן להוכיח, שיתכן ובמכת דם לא מתו הדגים הגדולים.

הנה בפשוטו מפורש בסוגיא דנדרים (נ"א ב') דלשון 'דגה' שבכתוב, כולל בין דגים גדולים ובין קטנים, דאיתא שם "תניא רשב"א אומר דג שאני טועם, אסור בגדולים ומותר בקטנים, דגה שאני טועם, אסור בקטנים ומותר בגדולים, דג דגה שאני טועם, אסור בין בגדולים בין בקטנים".

ופריך שם ר"פ לאביי מפרשתינו, "...אלא והדגה אשר ביאור מתה (ז' כ"א), קטנים מתו גדולים לא מתו, אלא דגה משמע גדולים ומשמע קטנים, ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם"[14].

אכן יעוין בצפנת פענח עה"ת כאן[15], שכתב לבאר דבאמת יתכן להוכיח מחז"ל, דלא מתו הדגים הגדולים, דהנה באמת כל מה שלקו, לכאו' היה רק במה דשייך להם בלבד, אבל כל מה שלא היה שייך להמצריים לבדם, לא שלטה המכה.

אשר לפי"ז יתכן לומר, דלכן מצינו שלקו הנהרות היאורים והאגמים, שהם נהפכו לדם, אבל המעיינות הנובעים מאליהם, שלא נחפרו בידי אדם, לא נזכרו בכתוב שלקו, והטעם משום, דדוקא יאורים ואגמים וכיוצ"ב, שהם נעשים בחפירה בידי אדם[16], א"כ המצריים שחפרום הרי היאור קנין שלהם, וכן האגמים וכו', אבל המעיינות שנבעו מאליהם ולא נחפרו בידי אדם, י"ל שלא לקו, דהם שייכים לכו"ע, ואינם קנין המצרים[17].

ולפי"ז יתכן לפרש גם לענין הדגים, דהנה מבואר בגיטין (נ"ט ב') לדעת ת"ק "מצודות חיה ועופות ודגים יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום", והיינו שמדין תורה אין בהם משום גזל, ופרש"י "מדאורייתא כל כמה דלא מטא לידיה לאו גזל הוא, ובגמ' מפרש ליה במצודות שאין להן תוך דליקני ליה כליו".

ונמצא דסתם דגים שביאור ובאגמים וכיו"ב, לכאו' יש לדונם שהם כמצודות חיה וכו' של כלל המצריים, וכיון שאינם כלים גמורים, אין קנויים להם הדגים שבתוכם מדין תורה, אלא הם של כל העולם כולו.

אלא דבירושלמי גיטין (פ"ה ה"ט) איתא עלה, "הדא דאת אמר באילין דברבתא, אבל באילין דקיקתא, כמאן דאינון בגו בייתיה", ויש שפרשו[18] דהכוונה לחלק בין דגים ובע"ח גדולים לקטנים, שהגדולים אינם נחשבים כנצודים ועומדים כשהם תוך המצודות הללו, כיון שנשמטים מהם בקל, ולכך אין בהם משום גזל מדין תורה, רק מדרבנן משום דרכי שלום, אבל דגים קטנים הרי הם כנצודים, והלכך אף מדין תורה יש בהם משום גזל.

וע"פ זה ניתן לומר, דאע"פ שהיאור עצמו נחשב של המצרים וכנ"ל, מ"מ לענין הדגים שבתוכו, כיון שיש לחשוב היאורים והאגמים וכו' כדין מצודות הנ"ל, א"כ דוקא הדגים הקטנים נחשבים כאילו הם נצודים ועומדים, והם כקינמם הגמור של המצרים, והלכך בהם דוקא שלטה המכה, אבל הדגים הגדולים שאינם כנצודים ועומדים, אינם כקינמם של המצרים, ובכל כה"ג לא שלטה המכה[19].

תשובה ל"מענינא דירחא"

בתשובה לשאלה, במה דומה ראש חדש לשבת, יותר מאשר ליום טוב.

הנה עיקר שאלתינו היא לגבי מידי דמעליותא שיש בר"ח כשבת,

---

1. בב"ק נ' א' "ת"ר חפר ומסר לרבים פטור וכו', וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערות, שהי' חופר ופותח ומוסר לרבים, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו קיים זה הלכה זו", וצ"ע הכוונה לאיזה הלכה, וכנראה מזה שזה פטור מצוה, כיון שחז"ל חידשו הלכה, שהגם שעושה דבר שבעצם יכול להזיק, מ"מ לצורך רבים מצד שהוא מצוה פוטרים אותו, לכך אמרו "קיים זה הלכה זו".
[ועי' בב"ק שם בהמשך הגמ' במשכתבו שם, דאעפ"י כן מת בנו בצמא, שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (וי"ל במ"ש בסוכה נ"ב א' דלעת"ל מביאו הקב"ה ליצה"ר, ושוחטו בפני הצדיקים וכו' נדמה להם כחוט השערה וי"ע, ואכ"מ), ועי' בספר חסדי דוד על התוספתא דב"ק, פ"ו סוף ה"ב, דמבאר דקדוק חוט השערה, שנתפס עלה נחוניא חופר שיחין].
והנה בביצה כ"ט א' אי' שאבא שאול בן בטנית וחביריו, חששו שטעו במדות שמדדו ללקוחות שלהם, ולכן רצו לתרום להקדש, "אמרו להם הואיל והחמרתם על עצמכם, עשו מהם צרכי רבים".
ובירושלמי פ"ג דביצה ה"ח, שאחרי שהחמיר ע"ע לעשות צרכי רבים, אירע ש"פעם אחת חלה, ונכנסו רבותינו לבקרו, א"ל, אתון חמון הדא ימינא דהות מכילה בקושטא" [אתם רואים דין יד ימיני שהיתה מודדת באמת וביושר, ואעפ"כ הוא כואב לי - קרבן העדה], וע"ז מייתי בירושלמי שם, "א"ר אחא כתיב וסביביו נשערה מאד, מדקדק עמהם כחוט שערה".
וזהו אותו פסוק שמובא בב"ק נ' א' על נחוניא שהי' עוסק בצרכי רבים, וצריך להתבונן מה היתה כוונתו של אבא שאול בן בטנית בכך שתינה על כאבו, הלא ברור שלא התאונן ח"ו, וכתב הגר"מ שטינברג זצ"ל, בספרו 'הירושלמי המבואר', "אפשר לומר, שכוונתו של אבא שאול בן בטנית היתה ללמדם, שההנהגה של ההשגחה העליונה היא בבחינת הנסתרות לה' אלקינו, כי לפי כללי ההיגיון, אותה יד שביצעה מעשה צדק ויושר צריכה להיות מחוסנת מכל מחלה, ואילו ידו של עושה רע צריכה לבוא על עונשה, אך במציאות רואים אנו את ההיפוך - מכאן שאין לעשות את חשבונו של הקב"ה בענין שכר ועונש", וי"ל דזהו גם ענין הגמ' דב"ק שם, שבתחילה אמרו אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו זרעו, ותיכף הביאו המעשה עם בנו.
2. וע"ש שמבאר דמיירי בגזילה קיימת, ומשום דזה מילתא דלא שכיחא שהגזילה תהי' קיימת, לכך השמיט הרמב"ם הל' זו, ע"ש.
3. אולם בערוה"ש חו"מ סי' שס"ו אות ד' נקט, שגזלי רבים **אין כופין** אותם לעשות צרכי רבים, שהרי אינן השבה מעליא, ע"ש, ויתכן שסבר שהתוספתא הנ"ל לא מיירי מגזלן של רבים, אלא כפירוש השני של החסדי דוד שם.
4. באהבת חסד ח"ג פ"ד, מביא הח"ח העתקה מס' יש נוחלין להשל"ה, ובתו"ד כותב, "וגם כי האדם שהוא בעל עסק, א"א לו להנצל כל ימיו מאיסור גזל, וכשאינו יודע למי, ונותן ספרים עבור רבים ללמוד בהן, אולי יזמין השם שילמד בו מי שנגע בו".
5. בחוה"ל שער התשובה פ"י "ואם הרע לחבירו בגופו או בממונו, יכניס לו הבורא יתברך בלבו רצון ואהבה עד שימחול לו במה שהי' מחטאו עליו, כמ"ש ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו", ועי' ס' תולדות אדם סו"פ י"א.
6. הגר"א פאפו זצ"ל, בס' יעלזו חסידים על ספר חסידים, סי' שצ"ט, כתב, "ואם אינו יודע למי גזל, ולא יוכל להשיב, יעשה צרכי רבים, או יתן אותו ממון לצדקה, ולעולם כשנותן צדקה יכוון, שיהא לשלם ולתקן את אשר עוות בעוון עוול וגזל שאינו יודוע לו, ושב ורפא לו", ועי' שו"ת חלקת יעקב חו"מ סי' ט"ז אות ד'.
7. צ"ב אמאי לא נקט שם אבי אביו כעצת התנא במתני' בב"ב קע"ד א', דבתרי יוסף בן שמעון בעיר אחת, ישלשו.
וי"ל דבפעם ראשון שאמרו לו 'אבא טובא איכא הכא', חשב שסתם שם בלי שם האב אינו הגדרת שם, כמו באמירת מי שביקך שמזכירים את שם האב, וכן בהזכרת נשמות, ובהכי סגי, ואי"צ לשלש, אבל אחר שאמרו לו 'אבא בר אבא נמי איכא טובא', הבין שצריך לדקדק כמו בשטרות, משום שהוא מדבר עם השר הממונה, וצריך לדקדק דלא יחליף (עי' חגיגה ד' ב', ועי' שבת קנ"ב ב', ומדרש שוח"ט י"א ו'), ואמנם אז מעצמו כבר חשש שמתוך כל השמות, ודאי יש גם רבים משולשים.
ואין להקשות דא"כ השתא נמי כשאומר אבא בר אבא אבוה דשמואל, שמא איכא עוד אבא בר אבא אבוה דשמואל, דכאן שאני, דכשאמר גם בלי שם האב דשמואל, הגדיר שמו בתורת כינוי, לפי שנקרא בכינוי 'אבוה דשמואל', דלפמש"כ בסדר הדורות, נקרא כן ע"ש המעשה שנזכר בתוס' בקידושין ע"ג א' ד"ה מאי, ומשמע שכבר בחייו היו מכנים אותו כן.
8. ובס' 'ברכת יעקב' להגר"י שור זצ"ל, עמ"ס ברכות, תמה ג"כ בשמעתין דברכות, אחר שהביא דברי השה"ג הנ"ל, ומש"כ בסו"ד בשם מהר"ח אלפאנדרי צ"ע, לחלק בין אבא לשאר שמות, ע"ש, וכתב ע"ז, וז"ל, "וכ"מ בש"ס חולין דף ק"ב א', דאמר שמואל אנא וכו' לגבי אבא, דאילו אבא וכו'. והמהרש"ל בים של שלמה פ"ק דקידושין סי' ס"ה כתב, דמה שהזכיר הטור את אביו בשם אבי הרא"ש, משום דהוא דרך כבוד וחשיבות.
ואני תמה, כי באמת מצינו במקומות רבים בש"ס שקראו לאביהם בשמם: אבא פלוני (אף שלא לצורך והכרח כלל), כמו בש"ס גיטין דף י"ד ב', דאמר ר' דוסתאי ברבי יוסי, מי נתן לינאי אבא בר כמותי. ובש"ס מעילה דף י"ז ב', אמר ר' יוסי אילו היה אבא חלפתא קיים. וכן ר"ש בן יוחאי אמר שם, אילו היה יוחאי אבא קיים. וכן בש"ס פסחים ק"ח א', אמר שם, אני אומר ליוחאי אבא. וכן בבראשית רבה פ"ג, אמר רב יהודה אבא יחזקאל. וכן בתוספתא במקומות רבים הזכיר ר' יוסי את אביו בשם אבא חלפתא, עיין תוספתא פ"ח דכלים, ופ"ה דאהלות, ובפ"ב דבכורות. וכן לקמן בש"ס ברכות דף ל"ד ב', אמר ר' יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו. ובש"ס תענית דף כ"ד א', אמר ר' יהודה נשיאה על עצמו, כמה איכא בין שמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל (והוא היה בנו של רבן גמליאל בנו של רבי), ובאמת תימה יותר בשני מקומות הללו שהזכירו לאביהם בלי תואר אבא ורבי כלל.
וראיתי להרב אלגאזי בספר קהלת יעקב ח"ב אות ק"ט, שתמה על הא דש"ס ב"ק דף ע' שקרא ר' יוסי את אביו בשמו אבא חלפתא, והנה הוא ראה ראיה אחת, ואני רואה הרבה ראיות - כל המקומות הנ"ל שהבאתי דאשכחן כה"ג טובא.
והרב תירץ שם קושיתו די"ל דתנא דברייתא הוא דמפרש שמו, ור' יוסי כי קאמר היה אומר אבא סתם, ועפ"ז יש לתרץ גם בהני מקומות הנ"ל, ויש לעשות סמוכין לדבריו, דכה"ג מבואר בירושלמי סוף פ"ב דסוכה, בהא דתנן שם דאמרו ב"ה לב"ש, מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה, וקאמר הירושלמי שהם היו אומרים שהלכו זקנינו וזקניכם, ומסדר המשנה הוא שמפרש שמם - זקני ב"ש וזקני ב"ה, ע"ש".
9. כמ"ש במקומות רבים בש"ס, ונמנו בסדר הדורות, ערך אבא.
10. הגם דרב תנא ופליג, האמוראים שנחלקו עמו לא החשיבוהו לתנא, וכמ"ש תוס' בכתובות ח' א' ד"ה רב.
11. שמאמוראים ראשונים מקשים לאמוראים אחרונים, וכ"כ רש"י בב"ק ל"ג ב' ד"ה ה"ג, וכ"כ תוס' במו"ק ב' ב', ועי' ס' הורה גבר להגר"ב רנשבורג זצ"ל, מהדורת תשס"ג, דף ק"ח א' א'.
12. ועי' רשב"ם פסחים ק"ט ב' ד"ה אבא, "כך שמו של רב, אלא בכבוד קורין אותו רב בבבל הכי, כמו שקורין לר"י הנשיא בא"י רבינו, וכ"מ בשחיטת חולין, דאמרי' מאן ריש סידרא בבבל אבא אריכא, וברב מיירי שהי' רב ארוך בדורו, כדאמרי' במס' נדה", וכעי"ז כפל רשב"ם משנתו בב"ב נ"ב א'.
13. בחידושי הרשב"א שבת ל"ז ב', כותב, דגם שמואל תנא ופליג כמו רב, ע"ש, ועי' ב"ב ע' ב' חידוש גדול, ששמואל נמצא בכלל תנא דברייתא, וע"ש ברש"ש, וע"ע בתוס' בע"ז ל"ח ב'.

טפי מיו"ט, ולענין זה מצינו מעלה בר"ח, לענין שאין נדונים בו הנשמות בגיהנום, כמו בשבת, דיעוין בזה במש"כ המרדכי בפסחים (בהוספות לפרק ערבי פסחים לדף ק"ה א', עמ' ל"ז א' בדפי המרדכי) שהביא מהפסיקתא, דשוה ר"ח לשבת, ואף עדיף מיו"ט, דאילו בר"ח ושבת הגהינום שובת בהם, ומשא"כ ביו"ט שאין הגיהנום שובת בהם.

אולם יעוין בתוס' ביצה (ל"ג ב' ד"ה כי), דמבואר דס"ל שגם ביו"ט שובת הגיהנום[20], ואולי לדעתם רק בשבת ויו"ט. ועי' כמו"כ בספר חסידים סי' רמ"א.

ויעוין בברכי יוסף בהל' ר"ח (או"ח סי' תי"ט), בטעם שמרבים בסעודת ר"ח, שהביא בשם הרב החסיד המקובל מהר"ר אליעזר נחמן פואה זצוק"ל, שפירש טעם הדבר היאך יתכן מעלה בר"ח יותר מיו"ט, וז"ל "מצוה להרבות בסעודת ר"ח, כי יש קדושה בר"ח, ועם היות דקדושת י"ט יותר מר"ח, מצינו מעלה לר"ח יותר מיו"ט, והוא שאין אור גהינום שולט בר"ח כשבתא, כי שבת וא"ח הונחלו מיום שנברא העולם, אבל י"ט באים מצד הנסים שנעשו אח"כ, וכתיב והיה מידי חדש וכו', מהר"י לינגו בכ"י משם רבו הרב החסיד אליעזר נחמן פואה בספר גורן ארנן פרשת בחוקותי והאריך בזה."

ובספרו שו"ת חיים שאל (ח"ב סי' ל"ח אות פ"ב) הביא החיד"א כ"ז, והוסיף, שאח"כ מצא דברי המרדכי הנ"ל, ועוד הוסיף שם "...אמנם מצאתי בזהר הקדוש פ' תרומה (דף ק"ן ע"ב) דאמרו בהדיא דביו"ט לא יש גהנום..."[21].

אכן ישנם אופנים רבים שדומה ר"ח לשבת, טפי מליו"ט, ולאו דוקא למעליותא, ונפרט בקצרה מהנמצא בידינו בע"ה:

א. לענין דין הקבלת פני רבו, ע"פ המבואר בסוכה (כ"ז ב') ור"ה (ט"ז ב') מדכתיב גבי השונמית (מלכים ב' ד' כ"ג) "מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת", ודייק בגמ' שם "מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל", וישנם בזה חילוקי דעות בראשונים והפוסקים, בגדר הדין דשבת ור"ח, ואכמ"ל[22].

ב. ובכלל האמור, דשוין שבת ור"ח שלא היו עולים בהם לרגל כלל, משא"כ ביו"ט, אבל לעתיד לבא עתידין להיות כיו"ט, שיעלו בהם לרגל, אלא שלא יהיה בחיוב כביו"ט.

וזהו בכלל נבואת יחזקאל (מ"ו א') "...שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח", ושם (ג') "והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני ה", שביאורו, דלא מלבד בימי הרגל, אלא אפי' בשבתות ור"ח יבואו אז להשתחוות[23], בקרוב בימינו אכ"ר.

ג. ועוד ביחזקאל שם (ט) "ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והבא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא", ושם (י') "והנשיא בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו".

ומבואר ברש"י שם, שיש הפרש בין שבת ור"ח, למועדות (שבכלל זה יו"ט כמובן), דבשבת ור"ח א"צ לעשותו קפנדריא, ומשא"כ ברגלים, שעושה העזרה קפנדריא עי"ש.

אופנים נוספים שכתבו לנו רבים המהמשיבים שליט"א ותש"ח להם:

ד. דגבי יו"ט לכו"ע יש בו חיוב שמחה מה"ת, משא"כ בשבת ור"ח, אף דשייך בהם ענין שמחה[24], מ"מ אין דין שמחה שבהם שוה ליו"ט.

ה. דגבי שבת איתא בסי' מ"ח, דאומרים קרבנות דמוסף, כשאומר הקרבנות בשחרית, וברמ"א שם כתב דה"ה של ר"ח בר"ח, כדי לפרסמו, ואילו של יו"ט אין אומרים, דכבר א"צ לפרסמו (מ"ב שם סק"ו).

ו. הר' א' רוזנטל שליט"א ציין לנו, דגבי יו"ט מפסיק אבילות, משא"כ שבת ור"ח.

ז. הר' נ. צ. מאנטל שליט"א ציין, דשבת ור"ח נקבעו ע"ש מעשה בראשית, ומשא"כ יו"ט שהיה ע"פ מאורעות שארעו לבנ"י אח"כ[25].

ח. הרב א. סאל שליט"א ציין לנו לדברי המג"א סי' רפ"א (סק"ב), שהשוה ר"ח לשבת לענין הקרבת המוספין, דאילו ביו"ט קרב לכתחילה תיכף אחר התמיד, ורק בדיעבד קרב בשש, ומשא"כ בשבת דלכתחילה קרב בשש, ודלכך מאחרין שחרית דשבת עי"ש, וס"ל להמג"א דה"ה בר"ח, דשוה בזה לשבת[26].

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "עמינדב".

דמות הקשורה: "ויקח אהרן את אלישבע בת **עמינדב** אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר". שמות ו' כ"ג.

ההנהגה הנלמדת מנישואי בתי – שההנהגה ש'לעולם ידבק אדם בטובים', הנלמדת מנישואי אלישבע בתו של עמינדב.

שאלישבע היתה בתו של עמינדב, מפורש בקרא (שמות ו' כ"ג), "ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר".

ואלישבע זו נישאה לאהרן הכהן, וכמפורש בקרא הנ"ל.

ומנישואי אלישבע לאהרן נלמדת ההנהגה ש'לעולם ידבק אדם בטובים', שאהרן לקחה לאשה בכדי לדבוק בעמינדב, וכדאיתא בב"ב ק"ט ב', "אמר רבי אלעזר, לעולם ידבק אדם בטובים, שהרי... אהרן שנשא בת עמינדב...".

ומנישואיהם אלו נלמדת גם הלכה, ש'הנושא אשה יבדוק באחיה', וכדאיתא שם ק"י א', "אמר רבא, הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה, שנאמר ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון, ממשמע שנאמר בת עמינדב איני יודע שאחות נחשון היא, מה תלמוד לומר אחות נחשון, מכאן שהנושא אשה צריך שיבדוק באחיה". וכפירש"י שם, שאהרן בדק באחיה, שנחשון אחיה היה נשיא למטה יהודה, ומתוך חשיבותו לקחה.

מוסיפה הגמ' וכותבת, "תנא, רוב בנים דומין לאחי האם"[27].

זיכתה את חתני בהולדת ניני – שבזכות ההנהגה ש'לעולם ידבק אדם בטובים' וכדלעיל, שנלמדה מנישואי אלישבע בתו של עמינדב לאהרן, זכה אהרן חתנו בהולדת פנחס נינו.

שבזכות הנהגת 'לעולם ידבק אדם בטובים' זכה אהרן לילדת פנחס נינו של עמינדב, הכי איתא בב"ב ק"ט ב', "אמר רבי אלעזר, לעולם ידבק אדם בטובים, שהרי... אהרן שנשא בת עמינדב, יצא ממנו פנחס".

ופנחס היה נינו של עמינדב, שהרי פנחס היה בנו של אלעזר ונכדו של אהרן, כמפורש בקרא (במדבר כ"ה ז' ועוד), "ויראה פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן...". ונינו של עמינדב חמיו של אהרן וכדלעיל.

מנכדי מתו בלא בנים – ששנים מנכדי עמינדב, נדב ואביהוא, מתו בלא בנים.

שנדב ואביהוא היו נכדי עמינדב, שהרי היו בני אהרן חתנו, וכמפורש בקרא שהיו בני אהרן (שמות ו' כ"ג), ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואביהוא את אלעזר ואת איתמר".

ונדב ואביהוא מתו בלא בנים, כמפורש גם זה בקרא (במדבר ג' ד'), "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש זרה לפני ה' במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם".

ואיתא במדרשים, ש'ובנים לא היו להם', זה אחד מהטעמים ש'וימת נדב ואביהוא'. תנחומא אחרי ו', ועיין בויק"ר כ' ט' – י', שסיבת מיתתם היתה מפני שלא נשאו נשים, ויתכן שהן הדברים, שלא נשאו נשים וזה גרם שלא היו להם בנים. משא"כ אם היו נושאים נשים ולא היו זוכים לפרי בטן, יתכן ואין בזה תביעה עליהם, שהרי השתדלו בקיום המצוה, ומה יכלו לעשות עוד, וצ"ע.

ושני ניני אבדו בחטאים – שמחלון וכליון בני אלימלך, ניני עמינדב, מתו בחטאים.

שמחלון וכליון היו בני אלימלך, מפורש בפסוק (רות א' ב'), "ושם האיש אלימלך ושם אשתו נעמי ושם שני בניו מחלון וכליון אפרתים מבית לחם יהודה ויבאו שדי מואב ויהיו שם".

ואלימלך היה נכדו של עמינדב, כן הוא בחז"ל, שהיה אלימלך בנו של נחשון בן עמינדב, "אמר רב חנן בר רבא אמר רב, אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי, כולן בני נחשון בן עמינדב הן". ב"ב צ"א א', רו"ר ו' ב', תנחומא בהר ג' וילקוט רות תקצ"ט ותר"ו.

ומחלון וכליון מתו בחטאים, עיין בב"ב שם, "וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר, אלימלך מחלון וכליון, גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו, מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ", וכעי"ז בתנחומא בהר ג'. וכן ב"ב שם ב', "כתיב (רות שם) מחלון וכליון וכתיב (דהי"א ד' כ"ב) יואש ושרף, רב ושמואל, חד אמר, מחלון וכליון שמן, ולמה נקרא שמן יואש ושרף, יואש, שנתיאשו מן הגאולה [שיגאלם הקב"ה מן הרעב... סברים היו שלא יפקדם – רש"י], שרף, שנתחייבו שריפה למקום. וחד אמר, יואש ושרף שמן, ולמה נקרא שמן מחלון וכליון, מחלון, שעשו גופן חולין, וכליון, שנתחייבו כליה למקום [על שיצאו מארץ ישראל – רש"י] ...שרף שנתחייבו שריפה למקום, אשר בעלו למואב, שנשאו נשים מואביות...".

וע"ע בתנחומא שם, "ולא היה לבניו ללמוד מאביהם לחזור לא"י, ומה עשו, אף הם נשאו להם נשים מואביות, שלא הטבילו אותם ולא גיירו אותן... כל עשר שנים הללו היה הקב"ה מתרה בהם, שמא יחזרו בתשובה וישובו לארץ ישראל, כיון שלא עשו תשובה, התחיל לפשוט ידו במקניהם ובגמליהם, כיון שלא הרגישו לעשות תשובה, מיד, וימותו גם שניהם מחלון וכליון". וע"ע כעי"ז ברו"ר ב' י[28].

וגם הם, מחלון וכליון, מתו בלא ילדים. רו"ר ב' ה' שנמחו וכלו מן העולם, דהיינו בלא ילדים ע"פ מהרז"ו שם.

הגם כי נכדי אלמוני כנודע – שנכדו של עמינדב, 'טוב', אלמוני למדי, שלא נכתב שמו בכתבי הקודש, אלא רק כונה בתואר 'פלוני אלמוני'.

ש'טוב[29]' כונה בתואר 'פלוני אלמוני', הכי איתא ברו"ר ו' ג', שדרשו את הפסוק (רות ג' י"ג), "ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפץ לגאלך ונגאלתיך אנכי...", מיהו אותו 'טוב[30]' שאם הוא לא יגאל את רות, בעז יגאלנה, "רבנן ורי"ל, רבנן סבירין טוב ואלימלך ובעז אחים היו, ורבי יהושע אמר, שלמון ואלימלך וטוב היו אחים". וכעי"ז איתא בתנחומא בהר ג', "שהיה לו אח גדול ממנו ושמו טוב". וכתב רש"י (רות ד' א'), "לא נכתב שמו, לפי שלא אבה לגאול".

והיה נכדו של עמינדב, כדאיתא בחז"ל שהיה בנו של נחשון בן עמינדב, "אמר רב חנן בר רבא אמר רב, אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי, כולן בני נחשון בן עמינדב הן". ב"ב צ"א א', רו"ר ו' ב', תנחומא בהר ג' וילקוט רות תקצ"ט ותר"ו.

ו'טוב' זה היה אלמוני למדי, ש'פלני אלמני', מבאר רש"י (שם), "מתורגם בנביאים (ש"א כ"א ג') כסי וטמיר. פלני. מכוסה ונעלם, לשון (דברים י"ז ח'), כי יפלא, (בראשית י"ח י"ד) היפלא מה' דבר. אלמני, אלמון מבלי שם".

שם אחיו טמיר[31] ולא נודע – ששם אחיו הנוסף של טוב, אבי נעמי אשת אלימלך, טמיר ונעלם עד כי לא נודע לנו.

שאחיו הרביעי של טוב, אביה של נעמי, שהיה אף הוא מבני נחשון, וכדאיתא בחז"ל במקומות רבים, וכגון, ב"ב צ"א א', רו"ר ו' ב', תנחומא בהר ג' וילקוט רות תקצ"ט ותר"ו, בכל המקומות הללו הוזכר כ'אבי נעמי', ולא הוזכר כלל שמו.

ושנים רבות חפשתי הרבה אחריו, ולא מצאתיו מוזכר בספרי המדרשים, ואף ב'למכסה עתיק' למרן הגר"ח שליט"א, לא מצאתי שציין לשמו.

ואדרבה, היודע לשמו של 'אבי נעמי', נודה עד מאוד אם יודיענו, להגדיל תורה ולהאדירה.

---

14. וכ"כ שם הר"ן דכיון שהיאור נהפך לדם ודאי מתו בין גדולים בין קטנים, וכ"כ מפרשים רבים.

וכמו"כ כמה אחרונים שעמדו בזה, כ"כ בפשיטות דודאי מסקנא דמילתא היא, שמתו בין גדולים ובין קטנים, ורק שעמדו לפלפל למה לא למדו כן בגמ' מקרא דלעיל מניה, באזהרה (שם י"ח) "והדגה אשר ביאור תמות", יעוין במהרי"ל דסקין כאן, וכמו"כ הביא כאן בס' כמוצא שלל רב בשם שו"ת מים חיים שפלפל בזה, וכן הגר"ש קלוגר זצ"ל בספרו גבורות שלמה (הובא בפלפולא חריפתא כאן), וכן בספרו נדרי זרזיזן (בנדרים שם).

והצד השוה שבדבריהם, דבאמת מקרא דגבי האזהרה, היה ניתן לפרש שלא תהא המכה אלא בדגים הקטנים, ולא בגדולים, עי' בדבריהם כ"א לפי דרכו, וכמו"כ מהס"ד דגמ' שם אליבא דרשב"א, היה ניתן להוכיח כן, דס"ד דדגה קאי רק אקטנים, אך כוונת שאלתינו, מהיכן ניתן להוכיח שכן היה במכה עצמה, ולא רק בפירוש אזהרתה.

15. הובא בס מקחת טוב, ועי' בדבריו גם בשו"ת צ"פ ח"א דף קצ"א א', ובמהדו"ת דף י"ד א'.

16. עי' רש"י שם י"ט, וכמו"כ בתוס' ב"ק פ"א א' ד"ה ומעין, "...ויש לחלק בין יוצא מאליו לטורח בו וחפרו".

17. ואולם יל"ע בזה, דידוע קושית כל המפרשים, דמנין היה להם להמכשפים מים לעשות בהם הכישוף להופכם לדם, ותירצו בכמה פנים, אם במה שקנו בדמים מישראל, או שהפכו ממים שבארץ גושן וכו', ולא ס"ד לחדש כן שהמעיינות (הנובעים מאליהם עכ"פ) לא נהפכו לדם.

שו"ר בראב"ע ובתולדות יצחק, שכתבו שעשו הכישוף ע"י מים שמצאו בחפירה, שלא נעשו דם אלא המים שעל פני הארץ ולא המים שתחת הארץ, ולכאו' זהו דעת ר' יהודה בשמו"ר כאן (ט' י"א), שנחלק בזה עם ר' נחמיה, וס"ל שרק מי היאור עצמו לקו, וא"כ לשיטה זו המעיינות הנובעים מתחת הארץ לא היו לדם.

ואפשר שגם לדעת ר' נחמיה שם, רק סביבות היאור מצאו דם בחפירה, אבל המעיינות הנובעים אינם בכלל זה.

18. עי' בקרבן העדה שם לחד פרושא.

19. ואולם עי' עוד בקרבן העדה ושאר המפרשים שם, דבפשוטו אין החילוק בין קטנים וגדולים בדגים עצמם אלא בכלים וכו', וכעין חילוק הבבלי בגיטין שם.

20. כך פרשו רבים מהאחרונים, וכפשטות דברי התוספות. ועי' מש"כ החיד"א בספרו ככר לאדן (סי' ה' תשובה ה', ליוורנו תקס"א דף קנ"ו ע"א) דלא תקשי על דברי התוספות ביצה הנ"ל וכו'. ואמנם יש גם פנים לישב דברי התוס' עם המרדכי ואכמ"ל

21. וע"ע משכ"ת בספרו יעיר אזן (דף ק"ז ע"ב), והובאו דבריו בשיורי ברכה הל' ר"ח סי' תי"ח ע"ש, ויעוי"ש דכוונתו, דבזוהר פ' תרומה מבואר דבין בר"ח ובין בשבת ויו"ט אין אור של גיהנום שולט. ואמנם דבזוהר גופיה יש בזה עוד בכמה דוכתי, דפרשת נח דף ס"ב ע"ב בתוספתא, נזכר באמת רק 'שבתי' ו'דיש יחדי' עי"ש.

ולכאו' נמצא שהם ג' שיטות בדבר, או דרק בשבת ור"ח אין שולט, או דרק בשבת ויו"ט, או דבשלשתן אינו שולט.

ועי' בשו"ת דברי יציב חלק יו"ד סי' רל"ו שדן לענין תפלת אבל לפני התיבה בר"ח, ושם הארוך בכ"ז בהרבה מ"מ מכל קצוות התורה, והביא כל המ"מ בהזוהר עי"ש ואכמ"ל.

ועי' גם בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' קכ"א לענין הזכרת נשמות בשבתות ושאר מועדות. וכן עי' בשו"ת שיח יצחק סי' קע"א ומטה משה ח"ב אות תק"ה לענין ברכת בשמים במוצ"ש שחל בו ר"ח.

וכמו"כ יל"ד, דאם ביו"ט וא"ר ח שובת הגיהנום, א"כ בסמוך ליציאתן הו"ל לאסור שתיית מים מן הנהרות, ולא מצינו כן אלא בשבת כדאי' בסי' רצ"א ס"ב ועי'.

22. עי' בערוך לנר סוכה שם ע"פ הריטב"א, ובפמ"ג או"ח סי' ש"א (א"א ז') ובה"ל שם (ד"ה להקביל), שהוא חיוב גם בשבת ור"ח, אלא שהחילוק ביניהם הוא בגדר החיוב, ודלא כהמג"א שם סק"ז שאין חיוב בשבת ור"ח, אלא "מצוה איכא", ועי' בדבריו גם בסי' תקנ"ז סק"ב, ובמחצה"ש שם, דבשבת ור"ח הוא 'מצוה רבא' ובחול 'מצוה זוטא' וביו"ט חיובא.

ובביאור החילוק, עי' בשו"ת שבט סופר (או"ח סי' י"ז) מה שהביא מהילקוט בזה מענין העתיד, וכעי"ז עי' בשו"ת זכרון יוסף סי' י', ויערות דבש ח"א דרוש י"ב. ועי' עוד בזה בשו"ת נו"ב תנינא או"ח סי' צ"ד, ובמהרש"א סוכה שם, ושו"ת מים חיים או"ח סי' י"ד, ועוד אחרונים אין מספר שדנו בזה.

23. ויעוין משכ"ת במדור זה בגליון מ"א (אמר ס"ח), דיתכן עוד צד השוה דשבת ור"ח שחלוקין מיו"ט בענין פתיחת השער מאליו, וכמבואר בפרקי דר' קא פנ"א.

24. ובספרי דרשו קא דוביום שמחתכם (במדבר י' י'), דהוא שבת, וכ"ה בירושלמי מגילה פ"א ה"ד, ויש בכ"ז ארוכות ואכמ"ל.

25. ולמש"כ הברכי יוסף לעיל בביאור דברי המרדכי הנ"ל, לכאו' זהו בכלל אות א' הנ"ל.

26. ויעוי"ש במחצה"ש בביאור דבריו בארוכה. ואולם בלבושי שרד ובהג' יד אפרים שם, כתבו לחלוק על דבריו, דלכאו' אין הכרח כלל שיהא שוה בזה ר"ח לשבת, אלא מסתברא דשוה הוא ליו"ט, כיון דלא כתיב ביה 'ובימים' כמו בשבת, ותו קשה, דלדברי המג"א נפקא דגם בר"ח יש לאחר שחרית כמו בשבת, ולא שמענו, עי"ש ואכמ"ל.

27. וכתב המהרש"א בח"א שם, "והענין מבואר, כי האחים והאחיות הנולדים בבטן אחד, הם קרובים לטבע אחת, והעובר הוא ירך אמו, כי עיקר גופו של אדם נוצר מאמו כדאיתא פרק המפלת, וע"כ הוא על רוב בטבע אחי האם להרע ולהטיבו".

וע"ע בקרבן העדה בירושלמי קידושין (מ"ח א'), הכותב טעם נוסף, "לפי שאוהבת אותם ומחשבתה תמיד עליה". תשו"ח לרב אברהם שור שליט"א ששלח לנו מ"מ זה.

28. וכן איתא בתרגום רות א' ה', "ועל דעברו על גזירת מימרא דה' ונטלו להון נשין נוכראין מן בנת מואב...". תשו"ח לרב פנחס וסרמן שליט"א, שציין לנו לזה.

29. ובמדרש רו"ר מהדורת לרנר, ו' ו', איתא, ששמו היה 'טאב' לרבי, ו'סאב' לרבי שמעון, "ומי זה הוא, טוב (רות ג' י"ג), ר' אומר טאב, ר' שמעון אומר, סאב". ד"א, טאב טוב אלימלך בעז אחים. ר' יהושע בן לוי, סאב, סלמון אלימלך בעז אחים...".

30. ועיין באב"ע שם שביאר על דרך הפשט, "יש אומרים, כי טוב היה שם הגואל, ואילו היה כן, למה אמר הכתוב במגלה, סורה שבה פה פלוני אלמוני. רק טעמו אם יגאלך הגואל טוב הוא לך שיגאל, כי אדם חשוב הוא"

31. בטעות כתבנו בכתב החידה 'תמיר', במקום 'טמיר'. ועם עמלי התורה בקשת המחילה..

דבר לפותרים:

- כל תשובה הנשלחת למערכת, מתקבלת בתשומת לב ובכבוד הראוי.
- תשובות הקוראים החשובים שיש בהם הוספות והערות, המגיעות למערכת **עד יום שני בשעה 8.00 בבוקר בדיוק**, המערכת משתדלת לשלבם בתשובות המודפסות. [לאחר הנ"ל, לא תמיד ניתן לשלבם, וא"ה עוד חזון למועד.]
- תשובה שאינה מנומקת וללא מקור, אינה נחשבת. [כגון, תשובה ל"מעשה רב" בסגנון "הצדק עם פלוני", בלא לנמק מדוע או מבלי לציין מקור, וכן תשובה ל"כתב חידה" בסגנון "הדמות היא אלמוני", בלא לפרט היאך התשובה מתאימה לכל ההגדרות (או לכה"פ לארבע מתוך שש הגדרות), וכן כל כה"ג.]
- כל תשובה נכונה משתתפת בהגרלה [אף אם אינה התשובה המודפסת].
- יש לכתוב בבירור את שם השולח, כתובתו ומס' טלפון במקום בולט.
- רצוי להשאיר את שולי הדף ריקים, כשתי ס"מ בכל צד ולמעלה ומטה, שכידוע שולי הדף בפקס אינם ברורים.
- אין לשלוח אותו דף פעמיים [ואף לא לשתי מספרי הפקס השונים].

סיפור ושאלה בצידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

שעת לילה מאוחרת, השמים זרועים בכוכבים רבים, החושך יכסה ארץ וימים, רק אורה החלש של הלבנה מאיר את סיפון האוניה הגדולה 'אלבאקאר', בה עמד קלונימוס אפלערנערסטראכטיער, ובשקט שמסביב, בו נשמעים רק המיית הגלים ומנוע האוניה, מחשב חשבונות של חיים, כאשר פניו מביטים אל האופק, שכולו מים רבים.

מול עיניו הפקוחות לרווחה, עוברים לפניו המראות מהעייירה 'וועדפעלעט' שבהונגריה, בית הכנסת הקטן המלא בלומדים, אלו שזכו לומדים ש"ס ופוסקים, והאחרים, שומעים שיעור ב'עין יעקב' או משניות, והפשוטים ביותר, קוראים קאפיטלאך תהלים.

טרדות החיים היו קשים מנשוא, פרנסתו דחוקה בלאו הכי, כרוכל המחזר בין הכפרים והעיירות, הופסקה לאחרונה עם פרוץ המלחמה העולמית, לא היה בידו לחם לפי הטוף, והמרדף היומיומי הקשה מול כמה פרוסות לחם, נטלו את כל כוחותיו, עד שבסיומו של יום מפרך נוסף, בקושי היה משרך את רגליו אל עבר בית המדרש, שם לצערו היה לומד בקושי ובעיקר מתנמנם באחד מהשיעורים.

הדמיונות התחילו כשהגיע המעטפה הגדולה שנשלחה לו על ידי זלמן אחיו הצעיר, המתגורר ביבשת החדשה, בארץ החלומות והזהב 'אמריקה', שהכילה בתוכה, מכתב מרגש המספר על הצלחתו הכלכלית, והזמנתו לבוא אף הוא לשם, ובתוכו שמונה כרטיסי הפלגה, עבורו ועבור בני ביתו, יחד עם הבטחתו של האח, שיזאב לו לפרנסה הגונה ומרווחת, שיוכל לגדל את בני ביתו ללא צרות ורדיפות, באופן היותר טוב.

עד להונגריה הרחוקה הגיע האמת על הנעשה באותה יבשת ומדינה, שאמנם לא רודפים בה את יהודיה, וזאת מהטעם שאין בה כמעט יהודים. כמעט כל יהודי הבא בשעריה, בנמלה הראשי, למרגלות 'פסל החרות', משיל מעצמו את 'חירותו' כעוסק בתורה ומקיים מצוותיה, ומקבל על עצמו לעבוד אז ה'עבודה זרה' החדשה והמקומית, אשר בשם 'דולאר' מכונה, עבודה זרה זו המבטלת ממנו שבת וימים טובים, תפילה וקיום מצוות, ושאר מעלותיו כיהודי.

איזה נסיון קשה יותר, הרהרו באותם ימים קלונימוס ורעייתו, האם נסיון העוני והמחסור, יחד עם שמירת תורה ומצוות, או נסיון העושר והשפע, יחד עם התמודדות יומיומית בקיום כל מצוה ומצוה.

כאשר היה נראה שכלו כבר כל הקיצים, פנה קלונימוס לרב העיירה וראש הישיבה, הגאון הצעיר רבי יוסף אשר הלוי פאלאק זצ"ל, ה"ר, ושטח לפניו את אשר בלבבו, האם יענה להזמנת אחיו, או שימשיך להתנסות בנסיון העוני.

דבר אחד אני בטוח, אמר קלונימוס לרב, אם אני אסע לאותה מדינה, אעדיף לרעוב יחד עם בני ביתי, ולא אחלל חלילה שבת ויום טוב, לא אכרע ברך ל'עגל הזהב', אתפרנס מקיבוץ נדבות, העיקר להשאר עבד נאמן לה' ותורתו.

הרב הסביר לקלונימוס, שחז"ל כבר לימדונו שגדול נסיון העושר מהעוני, והזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, ודאי שעדיף לישאר כאן עם כל הקשיים, על פני נפילה אל מקום ציה וצלמות רוחנית, על פני הכניסה למערבולת של נסיונות.

כשהבין הרב שכלתה רוחו של קלונימוס ליסוע, ולא נראה שקיבל את דבריו, הוסיף ואמר, אם בכל זאת תחליט ליסוע לאותה מדינה, כפי הנשמע בדבריך, תזכור היטב את בהטחתך זו שהבטחת כאן, ואבקש ממך לתת לי 'תקיעת כף' על הדברים, שאכן 'תמסור נפש' כפשוטו, על שמירת שבת וקיום מצוותיה. לאחר נתינת 'תקיעת כף' עם כל משמעותה הנוראה, קיבל קלונימוס את ברכתו של הרב למסע הגורלי.

בשעה זו, שקלונימוס עמד על הסיפון, והרוח שבאמריקה כבר נשבה בלבבות נוסעי האוניה, הבין קלונימוס אל נכון את דעתו של הרב, על המניעה מהנסיעה, ו'תקיעת הכף' שביקש על העמידה בנסיונות. כבר כעת הבחין באותם אלו יהודים יקרים, שאוירת המתירנות הספיעה עליהם לרעה, שנמנעו מלהתפלל אתו במנין, שלא הקפידו על כשרות המאכלים שבאוניה, הרהר וחשב, אם זה המצב רק בהפלגה, מי יודע מה המצב באמריקה עצמה.

בכל לילה, בשעה מאוחרת היה עולה אל הסיפון, בוחר לעצמו פינה נידחת, ובה היה פונה אל בוראו בתחינה ובבקשה, המלווה בדמעות שליש, שיתן לו כח לעמוד בנסיונות, ולא חלילה לאבד את אמונתו ויהדותו, את ילדיו ובני ביתו, אלא להקים באותה מדבר שממה, באמריקה הנוראה, בית אמיתי של תורה וקיום מצוות. בסיומם של התפילות והבכיות, היה שב רגוע לתאו שבאוניה, והולך לנום את שנתו.

השמחה הרבה שהיתה לכל נוסעי האוניה עם היגלות לעיניהם היבשת מרחוק, פסחה עליו, ככל שהתקרבו החל ליבו לנקפו, מדוע הכניס את עצמו אל 'לוע הארי', בתוך יבשת הנסיונות, אך יחד עם זאת עודד את רוחו שבכל כוחותו יעמוד בנסיונות הקשים.

עם ירידתו מהאוניה, כשאך ראה את אחיו הצעיר, שלא היה שונה מהרבה מיתר גוי הארץ שהיו שם, נפלה רוחו בקרבו, 'הזה זלמן', ולאחר כמה ימים, כשראה שאחיו, גם הוא רח"ל מבין אותם אלו ה'מחללי שבת קודש', הזדעזע עד אימה, ומיד במוצאי שבת, ביקש לצאת מביתו החם הגדול והמרווח, לעבור יחד עם בני ביתו, אל אחת מהחורבות הקרות והקטנות שהשיג.

היבשת החדשה לא האירה לו פנים, הנסיונות היו עצומים, הוא התגלגל מעבודה לעבודה, בכל שבוע מחדש, לאחר שלא הגיע לעבודה בשבת קודש, פוטר מיד ביום שני, וכך סבל חרפת רעב קשה. זכרון 'תקיעת הכף' עמד מולו, ולא נתן לו להמיר את מצבו הקשה, במיוחד שה' זיכהו, שרעייתו אשת החיל, מעולם לא התלוננה ולא התאוננה על מצבם, אלא אדרבה, עודדה אותו בכל עת ומצב, הזכירה לו תמיד את זכייתם הגדולה והעצומה, להיות בין שומרי השבת היחידיים באיזור, לחיות חיי מסירות נפש לה' ותורתו.

לאחר כמה שנים, בהם עמד קלונימוס בגאון בכל הנסיונות הגדולים, גם גלי קשיים אדירים לא הטביעוהו בים החיים, והוא נשאר נאמן לשמירת התורה והמצוות, סייע בידו ה', להיות 'עצמאי', בחסד ה' עלה בידו לפתוח סנדלריה קטנה בקרן אחת הרחובות, בה יכל לעבוד ללא חשש חילול שבת ויום טוב, ובדוחק רב לפרנס את ילדיו.

ל'בית הספר הגויי', לא עלה בדעתו של קלונימוס לשלוח את ילדיו, ולכך נשארו הם בביתם, מלבד בנם 'יוסל' שכבר החל לגדול, ובכל יום נשלח לכמה שעות אל ה'סנדלריה', שם בשעות הפנאי לימדו אביו קריאה וחומש, ושאר דברים שידע, ובשעות העבודה לימדו את רזי המקצוע, כך שתוך זמן קצר קלט את העבודה, והיה לאביו לעזר וסיוע, שתוך זמן קצר היו גומרים את העבודות לאותו היום, והיה להם זמן ללמוד יחדיו.

כשיוסל גדל והיה כבן עשר, היה הולך בכל יום יחד עם אביו, אל בית הכנסת, שם היו מתאספים אותם שרידים ההולכים בדרך ה' ובקיום מצוותיו, ולומדים יחדיו שיעור ב'עין יעקב', ומעט 'משניות', ולאחריו היה קלונימוס נשאר עם יוסל, ולומדים יחדיו עד שיוסל היה נרדם. קלונימוס היה ממשיך בתלמודו עוד ועוד, עד שעה מאוחרת, בה היה חוזר ליביתו כשיוסל על כתפו, עייף מעבודתו, ומאושר עד אין קץ, על שזוכה ללמוד ולעמול בתורה הקדושה אף באמריקה הטמאה והחולית.

באותם ימים היו ליוסל שני חלומות, האחד, שיוכל ללמוד מהבוקר ועד הערב, ללא עבודות סנדלרות קשה, יחד עם חברים וידידים, שכולם בשאיפה טהורה אחת כאביו, ללמדו בקדושה ובטהרה. והשני, שאם יגדל ויהא עשיר גדול, יקים מפעלים גדולים שיעבדו אך ורק בששת ימי בראשית, וכל שומרי השבת יוכלו לעבוד אצלו בלא חששות, ומרווחיו הגדולים יתמוך בכל אותם משפחות מוסרי נפש לה' ותורתו, ובמיוחד יתמוך באותם 'עמלי תורה', כפי שאביו מפריש מדוליריו הבודדים, מספר 'סנטים' מכובד, ומעבירם לידי בני ר' דוד, אותו התלמיד חכם היושב בבית המדרש מבוקר עד ליל ולומד בהתמדה מעוררת השתאות.

השנים הרבות שעברו על יוסל בסנדלריה, הרחיקו ממנו את חלומו הראשון, באותם שנים שגדל והתבגר ואיה לאיש, אביו סבל רבות ממחלות ומכאובים, ולא יכל כמעט לעבוד בסנדלריה, כך שיוסל הוכרח לעמוד על משמרתו ולעבוד במקומו, בכדי להביא מעט פרנסה לבית, לתשלומי שכירות על החוובה הקטנה שהתגוררו בה, ועבור מזון לכל בני המשפחה.

גם בשנים אלו, הקפיד יוסל על 'קלה כבחמורה', כל מה שידע, קיים ועשה, וזאת מלבד מסירותו לקביעת עיתים לתורה, גם כאשר לא ידע מהיכן יהא לו כסף לקניית ארוחותיו, ועמד בפני נסיון קשה שלקוח בא לקנות אז לתקן משהוא, הוא לא 'שבר' את בקיעותו, הוא לא איחר לתלמודו, אלא סגר את החנות ואץ לתלמודו, כאשר משביע את נפשו בלימוד הגמרא ומשניות בשיעורים ששמע, ובלימוד חוויתי שהיה לו עם ר' מנחם לבעדעקאויסלערנער, אחד מהאברכים המקומיים, ששקד על תלמודו באותו בית מדרש, שהיה לו למורו ורבו ואף לידידו.

השנים נקפו ועברו, יוסל מצא בשעה טובה ומוצלחת את זיווגו, אשת חיל יראת ה', שאבותיה אף הם זכו ושמחו למסור את נפשם למען קיום התורה והמצוות, והקים יחד עמה את ביתם, בית נאמן לה' ותורתו, כאשר שאיפתם העיקרית היא, לעשות רצונו בלבב שלם, ולגדל את בניהם לתורה לחופה ולמעשים טובים.

בחסד ה' עליו הלקוחות התרבו והסנדלריה גדלה, יוסל מזמן החליף את אביו לחלוטין, הוא ניהל בגפו את ה'עסק', ובאוירה המיוחדת שב'אמריקה', שהכל בגדול ובענק, החל לגדול ולהוסיף עובדים ומכשירים נוספים, וכאשר הרווחים בסייעתא דשמיא גדלו וצמחו, הצליח לחסוך סכום נכבד, בו רכש מפעל כושל לייצור נעלים, ובנסיונו הרב בתיקונם ושיפוצם, החל בייצור נעלים מיוחדות המאריכות ימים, יחד עם אחריות לשנתיים, בהם תוקנו כל פגם וקרע.

בתוך שנים ספורות התבסס מפעלו, שמעם של טיב נעליו הגיע לרחוק, הוא החל לקבל הזמנות רבות, ובסייעתא דשמיא זכה, שהצבא האמריקני החל להזמין במפעלו את מאות אלפי נעליהם אשר נזקקו להם בכל שנה. כמובן שמכח הזמנה זו רכש מפעלים נוספים, צירף מאות עובדים נוספים והחל להתעשר.

עושרו גדל עוד ועוד, כאשר מדינות נוספות החלו להצטרף לקחל לקוחותיו, ובמיוחד שלמעלת מחזקם של נעליו הצטרפו גם יושרו המיוחד, שלא ניסה כלל לרמות את אי 'לעגל פינות', אלא דאג שהכל יעשה בצורה הטובה ביותר, עם חומרי הגלם המשובחים.

כל אותה תקופה, ידוע ידעו כולם שמפעליו סגורים בשבתות וימים טובים, וזאת מלבד מה שהשתדל מאד לקבל לעבודה עובדים יהודיים, שומרי תורה ומצוות, שיוכלו להמשיך בתורתם ושמירת מצוותם, בלא לכרוע ברך ל'עגל הזהב הדולרי', שמחולות רבות נעשו סביביו באותם השנים.

את חלומו השני קיים יוסל בשלימות, מלבד מה שסייע באותם ימים בידי כל פועל שרצה לעבוד בלא לחלל שבת קודש, עוד הואיל ב'יצירת מצב' שיתכן מפעל מצליח הסגור בשבתות ובמועדי ישראל, וזאת מלבד תמיכותיו הנכבדות בכל דבר שבקדושה, לעניים ולאביונים, לאלמנות ויתומים, ובמיוחד, האהוב עליו עד מאוד היה, לתמוך בעמלי תורה, באותם אלו שזנחו מאחרי גבם 'עולם הזה' ונטלו על עצמם 'עול תורה', ובמסירות נפש עילאית, עמלו ועסקו בתורה יומם ולילה.

בכל פעם שהיה שולח את נדבתו לאותם עמלי תורה, היה מעלה בזכרונו את דברי אביו, איך שסיפר לו על כ"ד מתנות כהונה, על השמחה הגדולה בה מרגיש יהודי שהשקיע כוחות רבים במשך שנים רבות, מול מנטיעת האילן, ועד שרואה את פירותיו, ואותן פירות ראשונים מעלה לירושלים בשמחה ובריקודים, להגישם בפני הכהנים ב'מצות ביכורים', ולאחריהם מביא בשמחה לכהן ולוי את תרומותיהן ומעשרותיהן, שאין מאושר יותר ממנו, כך עלינו להרגיש בבואנו ליתן את תרומותינו לאותם עמלי תורה, לאותם 'שבט לוי', שהוא כל איש ואיש מבאי עולם אשר נדבה רוחו אותו והבין מדעו להבדל לעמוד לפני ה', לשרתו ולעובדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צווארינו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, שכבר פסק עליו הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל, שנתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזיכה לכהנים וללווים.

בימי השבעה על אביו, חשב יוסל להשלים את חלומו, להקים 'קופה מרכזית' על שם אביו היקר ז"ל, שמטרתה העיקרית תהיה לתמוך בעמלי תורה באופן המכובד ביותר, כמו שהיינו רוצים לשלוח את התרומות ומעשרות לכהנים וללויים, באופן זה, שנייקר את תלמודם וגורלם, אולי נזכה ש'לעתיד לבוא' נוכל להביט מרחוק בחלקם ובזיו פניהם.

לאחר שיוסל קם מה'שבעה', פנה אל הרב שליט"א, פרש לפניו את תוכניתו, וביקש ממנו שיורה לו את הדרך אשר לך בה, ואת המעשה אשר יעשה, האם רק כוונותיו רצויות. או אף מעשיו. הרב שמח למשמע אוזניו, עודדו בדברים רבים, ואמר לו, שהוא מתפעל היאך הוא מכוון ל'דעת תורה', הרואה בהחזקת תורה ומעמליה, את הצדקה החשובה ביותר, ובמיוחד כשהיא נעשית באופן מכובד.

הוסיף הרב שליט"א ואמר, לדעתי, המקום הטוב ביותר בכדי להקים 'פרוייקט' שכזה, הוא 'ארץ הקודש', שבצדקות ששולחים לשם, יש בנוסף גם את המעלה של עניי ארץ ישראל הנחשבים כעניי עייר, וזאת מלבד התמיכה בעמלי תורתינו הקדושה בארץ הקודש, שקדושת הארץ מוסיפה רבות לדרגתם העצומה, מה גם, שרובם 'אביונים מהודרים', ומצוה רבה ומיוחדת לסייעם ולהחזיק בהם.

עוד באותו הערב פנה יוסל אל ר' מנחם, רבו וידידו משכבר הימים, שעלה לארץ הקודש, לעסוק בה במסירות נפש בתורה הקדושה, וביקשו שישדך בינו לבין 'אברך בן תורה', הגון וישר, נמרץ ומסור, אשר יוכל לשמש ב'מזבר נאמן' שעל פיו ישק כל דברי החלוקה, הידוע להוציא לאור 'פרויקט' גדול של של 'חלוקה' מסודרת בערבי החגים, וגם 'מדי חודש בחדשו'.

ר' מנחם שמח לשמוע את קול יוסל ידידו, ובמיוחד כשסיפר לו על תוכניתו המיוחדת, שממנה הבין מנחם, שעל אף היות יוסל 'גביר גדול', הוא נשאר הגון וישר כבאותם הימים, שכל מגמתו ורצונו לעשות רצון אבינו שבשמים.

בירורים רבים ביירר ר' מנחם עד שמצא את זרובבל גוטערמאכער, אברך מתאים שינהל את כל ה'פרויקט' הגדול, ושידך בינו לבין יוסל ידידו. בעבור 'דמי שדכנות' ביקש יוסל להעניק לר' מנחם את הזכות לעמוד בראש הקופה של צדקה.

לאחר זמן קצר, סס יוסל ליום אחד לארץ הקודש, ובביתו של ר' מנחם נערכה הישיבה המשולשת, בו הסביר להם יוסל את תוכניותיו בדבר החלוקה, וכך אמר, לא יתכן ואברך בן תורה אשר מקבל את התרומה ככהן וכלוי, יצטרך להתבזות כעני, להמתין ולעמוד ב'תור' ארוך, ולבסוף לצאת עם כמה שקי תפוחי אדמה גזר ובצל, אין זה מוסיף ל'כבוד התורה ולומדיה', לדעתי, אופן חלוקה הנאות הוא, שכל אברך יקבל מעין 'פנקס צקים' בסכום נקוב, בהם יכול לרכוש פירות וירקות באחת מעשר חנויות שבהסדר, ביגוד לו ולילדיו בעשר חנויות ביגוד שבהסדר, וכן לגבי הנעלה, כלי בית ומוצרי מזון.

חנוכה כבר מאחרינו אמר יוסל, הזמן קצר והמלאכה מרובה, יש לרכוש במהרה מקום קטן שבו שני חדרים, שלתקופה זו ישמשו כמשרד ל'קופה של תמיכה לעמלי תורה בדרך כבוד', בה יעבדו פקידים בהכנת רשימות הזכאים, מספר ילדיהם, וכל הנצרך, כאשר בד בבד יש לסכם על הדבר עשר חנויות בכל תחום שיכבדו את הצקים שלנו, ולאחריהם להדפיס צקים בסכומים הנקובים, ובהתקרב ימי החגים, בתחילת חודש ניסן הבעל"ט, להזמין את ראשי המשפחות, כל חמשה לחצי שעה, שיבואו כל אחד, יוודאו שאכן הוא המדובר, ויתנו לו בדרך כבוד מעטפה עם הצקים, שיוכל להתחיל בקניותיו בו ביום, כך שיתקיים בהם ענין שמחת הרגל כשאלת התנא 'יכול מראש חודש'.

עוד באותו יום רכש יוסל 'אחת מחורבות ארץ הקודש', הושיט לזרובבל צק פתוח על חשבונו לכל צרכי שיפוץ המקום, כדי שיהא נעים להכנס לשם, וצק נוסף עבור כל ההוצאות הראשוניות שיהיו לו, ברכישת ריהוט וציוד למשרד, שכר הפקידים והדפסת הצקים וכל הנדרש.

זרובבל התברר כבחירה נכונה, תוך כחודש המשרד כבר עמד על תילו, נראה כחדש ממש, מרוהט בכל הנדרש, ממוזג כולו, גם בחדרים וגם במסדרונות, והפקידים שנשכרו לצורך הענין, החלו כבר בעבודתם, עבודת הקודש, בהכנת הרשימות של אותם משפחות עמלי תורה שבשנה זו יקבלו את כל צרכם ומחסורם.

בד בבד סגר זרובבל עם עשר חנויות לכל תחום, שיכבדו את הצקים שיסמרו להם, בהם יוכלו אותם המשפחות לרכוש את כל אשר צריכים, ביגוד והנעלה, כלי בית ומזון, פירות וירקות, ויצליחו להגיע לשמחה מושלמת ביום טוב.

העבודה הקשה ביותר היתה, ההכרעה בדבר איזו משפחות לכלול בזכאים לקבלת 'פנקס הצקים', ואיזו משפחות לדחות, זרובבל ראה שאין לו את הכלים בכדי להכריע בשאלה קשה זו, ולכך פנה לר' מנחם, שהקים ב"ד של שלשה תלמידי חכמים מופלגים, שהכריעו על פי 'דעת תורה' מי יהיו אותם חמש מאות המשפחות שיקבלו לאותו החג את פנקס הצקים.

לאחר שנתקבלה ההכרעה, הכינו זרובבל ועצות פקידיו את פנקסי הצקים לכל משפחה בסכומים המתאימים לפי מספר ילדיהם, והודיעו להם על תאריך ושעת הקופה, בה יוכלו לבוא ולהזדהות ולקבל באופן מכובד וללא תמורה את הפנקסים.

ציבור עמלי התורה שלא היה מורגל בחלוקה מכובדת כזו, הודו והזרו והודו לזרובבל שמלבד התמיכה המכובדת שנתן להם, הנותן להם אפשרות לרכוש כבני מלכים את כל הנצרך לבני ביתם, החל מהלבשה והנעלה, ועד למוצרי מזון וכלי בית, הם מודים במיוחד על האופן בו הוא ניתן, בכבוד גדול כיאה למי שמעריך תורה.

ביום האחרון של ה'חלוקה' הגיע יוסל בהפתעה לביקור נוסף, בו ביקש לראות איך הדברים מתנהלים, האם הכל נעשה על הצד היותר טוב, שכל אחד מתקבל בכבוד הראוי לו, ולכך החנה את רכבו בסמוך למקום החלוקה, וישב בתוכה בחוצץ, כך שיכל לראות היאך כל כמה דקות נכנס יהודי, ולאחר זמן קצר יוצא שמח וטוב לב, כשביזו מעטפה.

בסיומה של החלוקה נכנס יוסל למשרד, וביקש אף הוא לקבל מעטפה עם פנקס, כשראהו זרובבל נבהל לרגע, אך לאחר כמה רגעים נרגע ואמר לו בבת צחוק, "לצערי לא אוכל לתת לך מעטפה, שמך לא מופיע ברשימה".

בסיורו של יוסל במשרד, ראה איך שהכל מנוהל על הצד היותר טוב, היאך כל קלסרי ההוצאות רשומים בסדר ובדיוק, כל רשימת המקבלים חסויה ונעולה בכספת המקומית, וכל דבר נוסף שנבדק, היה מצוין ביותר.

בדיוק באותה שעה חשב ר' מנחם לבוא ולבדוק את הנעשה, ואינה ה' ששני הריעים נפגשו, יוסל לא חסך את בדברים, לשבח בפני ר' מנחם אם זרובבל אני אמרתי לו שיתקין מזגן מיוחד גם למסדרון, והסיבה היא שהיא גופא שאתה נותן לאותם עמלי תורה יקרים כל כך הרבה, וכמעט הם אינם צריכים להמתין על כך, היא הנותנת שנתקין עבור המתנתם הקצרה מזגן, והנהגתי זו למדתיה מרש"י בפרשת בא.

יוסל השיב לר' מנחם, חס וחלילה שאני מתלונן, אדרבה, כולי אסיר תודה לכם ולזרובבל על שזיכיתם אותי במצוה כה יקרה וחשובה, אך הערתי היתה בכדי לעורר על כך שאל תחשבו שאם אני נודב סכומי עתק לצדקות, ניתן גם לבזבז ממנו, חלילה, אלא יש לחשב גם באילו היה כספכם, לעצמי אני כמעט לא מבזבז, בזבוזי העיקריים הם לעמלי תורה ויראה.

הוסיף יוסל ואמר, בעוד כמה שעות אני יוצא לטיסה ארוכה עד לנמל 'נאוואורק' שבמקום מגורי, 'לייקוות' אשר ב'נוא ג'רסי', אקח עמי חומש רש"י ואנסה במהלך הטיסה למצוא את מקור הדברים להנהגתך.

השאלה היא: היכן בפרשתינו עפרש"י מצא יוסל את המקור לדברי ר' מנחם?

תודת המערכת נתונה למשפחת בודנר שיחי', ששלחו לנו את הסיפור המתפרסם בשבוע זה.

תשובה ל"סיפור ושאלה בצידו" משבוע שעבר:

בתשובה לשאלה, היאך ע"י לימוד פרשתינו עפרש"י, השתלשלה הצלתם של יהודי 'קולמר' מגירוש על ידי הרב יוסלמן. הצלתם של יהודי 'קולמר' מגירוש השתלשלה בזכות זאת שרבי יוסלמן הקפיד לצאת מהעיר המלאה בצלמים, כדי להתפלל מנחה ביער, כך שפגש את אברהם שלא הורשה ליכנס העירה, והוא סיפר לו על גזירת הגירוש, עד שבסייעתא דשמיא הצליח בשתדלנותו לבטלה, וזאת מדברי רש"י ט' כ"ט, עה"פ, "ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרש כפי אל ה' הקלות יחדלון והברד לא יהיה עוד למען תדע כי לה' הארץ", ובאור רש"י, "כצאתי את העיר. מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים". מבואר בדברי רש"י, שכאשר העיר מלאה גילולים, לתפילה, ראוי לצאת ממנה, ובזכות שרבי יוסלמן למד באחרונה את דברי רש"י זקנו, זכר לצאת מהעיר לתפילה, ובזכות זה השתלשלה הצלת יהודי 'קולמר'.

והנהגתו זו של רבי יוסלמן, לא היתה מחויבת ע"פ דין, וכדאיתא בשו"ע או"ח סי' צ"ב ס"ט ברמ"א, שבדיעבד, לא חוששים לגילולים, וכתבו הפוסקים, שהטעם הוא "שהרי כל תפלתינו בעיירות מלאות גילולים...". עיי"ש במ"ב ס"ק כ"ט ול'.

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: "ראשית חכמה המנוקד", ג"כ.

עוד ארבעה זוכים נוספים, כל אחד בספר **"דרשות ופירושי רבנו יונה גירונדי עה"ת".**

הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בצידו": שני זוכים, כל אחד בספר **"אזהרות רבנו בן גבירול ע"פ זוהר הרקיע לרשב"ץ".**

להערות, הארות ותגובות וכל ענייני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.

לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

שמות הזוכים לשבוע פרשת וישב:

הרבנים \ הבה"ח

ברנבוים י.ח. – מודיעין עילית – מדרש רבה עם הענפים, ג"כ.
זיצער מ. – ירושלים – מקדש הלוי עה"ת.
דיין מ. – מודיעין עילית – מקדש הלוי עה"ת.
כהן נ. – קרית ספר – מקדש הלוי עה"ת.
דיין ח. – בני ברק – מקדש הלוי עה"ת.
ונדחלדה ר. – מודיעין עילית – מקדש הלוי עה"ת.
ליכטנשטיין י. – בני ברק – מסכת סופרים עם ביאורי סופרים.
לבנון ב. – בני ברק – מסכת סופרים עם ביאורי סופרים.

הודעה נשלחה/תשלח לזוכים.

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באיימייל** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com